

صداوسیما جمهوری اسلامی ایران

معاونت سیاسی

اداره پژوهش‌های سیاسی

خلاقیت در خبر :

گویندگی خبر در رادیو

صداوسیما

فرآورده‌های خبری و تولیدات پژوهشی در بخش‌های زیر قابل دسترس است:

– وبسایت خبرگزاری صداوسیما (سرویس پژوهش) <http://www.iribnews.ir>

– گروه تلگرام پژوهش خبری صداوسیما <https://telegram.me/pajooheshkhabar>

مقدمه

رادیو برای ادامه بقایش تغییر شکل داده و به لطف تکنولوژی خوش آب و رنگ‌تر شده است. رادیو دیگر آن جعبه بزرگ گوشه‌خانه نیست، بلکه می‌تواند به کوچکی تلفن همراه شما، همیشه همراه شما، مثلاً در جیب شما باشد. رادیو باقی خواهد ماند همان طور که نیم قرن پیش فروغ فرخزاد گفت "تنها صداست که می‌ماند" و این صدا، غالباً صدای گویندگان رادیو است که به گوش مخاطبان می‌رسد.

از آنجا که حاصل کار گروهی عوامل تهیه، تنظیم و پخش خبر را در رادیو، گوینده یا گویندگان آن بخش خبری به سمع و نظر مخاطبان این رسانه می‌رسانند، ضروری به نظر می‌رسد به ابعاد مختلف گویندگی در این رسانه پرداخته شود. گفتن اخبار در رادیو گستره‌های مختلفی را دربر می‌گیرد. از برنامه‌های مشروح خبری گرفته (که حدود یکساعت طول می‌کشد) تا اخبار کوتاه راس هر ساعت.

واژه گویندگی با مفهوم عام خود، فعالیت‌های زیاد و متنوعی را در مجموعه رادیو دربر می‌گیرد. از جمله این فعالیت‌ها می‌توان به گویندگی خبر، اجرای گفتگوهای رادیویی، اجرای مسابقات رادیویی، اعلام برنامه، مصاحبه، مجری کارشناسی و ... اشاره کرد.

طبیعتاً در هر یک از حوزه‌های یاد شده در امر گویندگی، میزان اثرگذاری شاخص‌های معین در کار گویندگی، متفاوت خواهد بود. البته در گویندگی‌های مختلف نقش این شاخص‌ها قابل تغییر است همانطور که ویژگی‌های معیار برای یک گوینده خبر یا یک مجری مسابقه‌های تفریحی رادیو و تلویزیون ممکن است تفاوت‌های محسوسی داشته باشد. ما در این نوشتار تلاش می‌کنیم فقط به کار گوینده خبر و شاخص‌های مورد نیاز آن تاکید داشته باشیم.

گوینده خبر

«گوینده خبر فردی است که ضمن شناخت مبانی خبر، علاوه بر مشارکت نسبی در تهیه و تنظیم، وظیفه اجرای اخبار و تفاسیر سیاسی را در رادیو و تلویزیون به‌عهده دارد.»^۱

گوینده رادیو ضمن کوشش در بهبود کیفیت صدای خود و برطرف‌کردن معایب آن، باید دارای سبک و قالب خاص خود باشد و این سبک و قالب را عوض نکند تا معروف سبک خود گردد. شنونده هنگام شنیدن برنامه رادیویی گوینده را نمی‌بیند و این تنها صدای گوینده است که در روح شنونده رسوخ کرده و با او ارتباط برقرار می‌کند. البته حفظ این ارتباط تنها به‌وسیله گوینده امکان‌پذیر نیست بلکه تهیه‌کنندگان برنامه‌ها هم در پاره‌ای موارد می‌توانند در جهت حفظ آن مؤثر باشند و با تذکر به گوینده، در چگونگی استفاده از این صدا و ارتباط، وی را یاری دهند.^۲

«گوینده ضمن گیرایی و شیوایی صدا باید از آموزش‌های تخصصی لازم نیز برخوردار باشد تا هر مطلب و هر جمله و کلمه را آنگونه که از سوی شنونده پذیرش مطلوب داشته باشد ادا کند. گوینده رادیو و صدای رادیویی او در ارائه مطلب

۱ - نظام حقوق و دستمزد (صداوسیما)، ۲۵۰

۲ - رسول صفایی، "گویندگی رادیو و تلویزیون"، ۱۳۷۲، ص ۵

برنامه‌ها، از ابزارهای بسیار مهم و قابل توجه یک گروه تولیدی است. ضمن آنکه گویندگان تلویزیونی هم ابتدا باید صدای قابل قبول داشته باشند و آنگاه دیگر تخصص‌های آنها مورد ارزیابی قرار بگیرد.^۱

گویندگان دارای هر درجه تحصیلی و معلومات که باشند ناگزیرند پیوسته در جریان حوادث اطلاعات، خبرهای علمی، پیشرفت‌های صنعتی و ... قرار داشته باشند. از این گروه انتظار هست که بیشتر از دیگران از اطلاعات عمومی و رایج برخوردار باشند. گویندگان رادیو و تلویزیون باید به‌غیر از برنامه خود، پیوسته به جمع‌آوری اطلاعات مختلف مشغول باشند و در کنار معلومات عمومی از جهان علم، صنعت، تکنولوژی، هنر و فرهنگ، به وسیله دیگر همکاران و نویسندگان، تهیه‌کنندگان و مشاوران فرهنگی برنامه‌ها کسب فیض کنند. به‌خصوص از گویندگانی که پیش از آنها به این حرفه مشغول بوده‌اند، بهره بگیرند. گوینده خبری رادیو باید پیوسته شنونده خبرهای رادیو باشد تا هم از محتوای خبرها استفاده کند و هم با شیوه‌های مختلف خواندن خبر بیشتر آشنا شود و از چند و چون و محاسن و معایب گویندگی خبرآگاهی بیشتری پیدا کند.^۲

برخی معتقدند گویندگی در رادیو آسان‌تر از گویندگی در تلویزیون است. در حالی که در رادیو به لحاظ اینکه استفاده بیشتری از صدای گوینده می‌شود، نقش مهم‌تر و حساس‌تری به عهده وی گذاشته شده و شاید در پاره‌ای موارد مهم‌تر و دشوارتر از گویندگی در تلویزیون باشد. چرا که بیننده تلویزیون هنگام دیدن برنامه حواس مختلفی را صرف دریافت جنبه‌های مختلف تصویر تلویزیون می‌کند ولی در رادیو تنها صدا است که به گوش شنونده می‌رسد و به‌خصوص چون صدای گوینده به‌همراه موزیک‌های متنوع دیگر پخش می‌شود، این صدا باید دارای آنچنان انعطاف و لطف و گیرایی باشد که شنونده دقایق و ساعت‌هایی را بدون خستگی پای رادیو بگذراند در حالی که در تلویزیون در برخی موارد سهم کمتر و کوتاه‌تری به‌عهده گوینده محول می‌شود.^۳

گویندگان رادیو ضمن اینکه تصویرشان به‌نظر مردم نمی‌رسد و هنگام گویندگی تنها با میکروفن و عوامل تولید سروکار دارند، تأکید بیشتری روی صدایشان است که هم از لحاظ تن صدا و فونیک^۴ در یک برنامه خاص مورد توجه قرار بگیرند و هم از سویی مهارت و تخصص حرفه‌ای آنها به‌خصوص در برنامه‌های زنده باید آنچنان باشد که شنونده احساس نکند گوینده مطلبی را از روی نوشته می‌خواند.^۵

گوینده تخصصی اخبار

برخی گویندگان برای اجرای بخش خاصی از خبر (مثلاً اخبار ورزشی) در نظر گرفته می‌شوند. گوینده‌ای که برای بخش خاصی در نظر گرفته شده است بی‌تردید باید نه‌تنها به خط مشی و محتوای آن بخش آشنا باشد، بلکه از حضور برای اجرای بخش دیگر خودداری کند. چون مخاطبان وی به صدای او در آن بخش خاص عادت کرده‌اند و به او با دید و نظر دیگری نگاه می‌کنند و انتظاراتشان در قالب بخشی که او اجرا می‌کند، شکل می‌گیرد و چنانچه صدای او در بخش دیگری

۱- همان، ص ۷

۲- همان، ص ۱۶-۱۵ (با اندکی تغییر)

۳- همان، ص ۷

۴- صدای مطلوب است که در اصطلاح، به "صدای فونیک" معروف است. داشتن صدایی که به گوش شنونده دلنشین باشد

۵- همان، ص ۲۱

شنیده شود، نوعی به هم ریختگی فکری برای مخاطب به وجود می‌آید که در دفعات بعد آن گوینده نمی‌تواند جای همیشگی خود را در دل مخاطب داشته باشد و فعالیت در یک خطمشی برای گوینده، رمز موفقیت او خواهد بود.^۱

گویندگان تفسیرهای خبری از جمله گویندگان خاص هستند و بهتر است در هیچ برنامه دیگری صدایشان به کار گرفته نشود. صدای آنها باید از بهترین صداهایی باشد که از گیرایی و ابهت خاص برخوردار است و طبیعی است که این صدا که به لحاظ اهمیت ویژه‌ای که محتوای برنامه از نظر سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و غیره داراست باید پیوسته در همین برنامه خاص مورد استفاده قرار بگیرد.^۲

گویندگی‌های رایج رادیو و تلویزیون

برخی از مهمترین گویندگی‌های رایج رادیو و تلویزیون عبارتند از:

هرچند ممکن است برخی افراد توانایی انواع گویندگی‌های یاد شده را داشته باشند اما واقعیت این است که هر یک از انواع گویندگی، درصد خاصی از ویژگی‌های گویندگی را طلب می‌کند. در مواردی برخی از گویندگان در بعضی از این حوزه‌ها به عنوان یک شخصیت محبوب مطرح می‌شوند اما باید دقت کنند که حضور آنها در انواع گویندگی‌هایی که نزدیک به کار آنها نباشد، ممکن است این محبوبیت را کاهش دهد. به ویژه گویندگانی که صدای آنها از تصویر آنها بسیار شاخص تر است. در مجموع گویندگی هم علم و هم هنر است. هم ساختگی است و هم ریشه در زندگی واقعی انسان دارد. بدون توجه به هر یک از این موارد نمی‌توان گوینده موفق بود و برای بهبود در هر مورد باید آموزش دید.

استاد اکبر منانی با سالها تجربه و مطالعه و تدریس گویندگی در مورد این شغل می‌گوید: اولین چیزی که برای گوینده مهم است این است که ۳۲ حرف فارسی را خوب بگوید و او طوری باشد که ۷۰ تا ۸۰ درصد مردم بپذیرند و پسندند.^۳

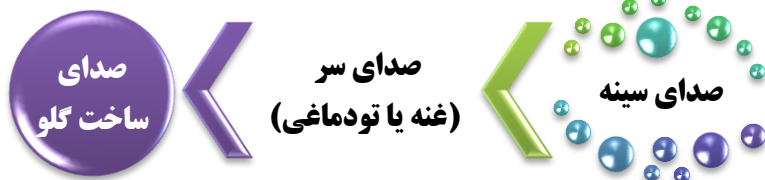
انواع صدا

یکی از مهمترین شاخص‌ها برای گویندگی، چه در رادیو و چه در تلویزیون، داشتن صدای مناسب است. هر چند که سهم این شاخص در رادیو خیلی بیشتر است. باید دقت داشت که اکثر صداها خوب هستند و هیچ گاه نمی‌توان دو نفر را با صدای کاملاً مشابه یافت و برای گویندگی، این صدای واقعی خود فرد است که بهترین است. در یک تقسیم بندی به سه نوع صدای انسان اشاره شده است:

^۱ - همان، ص ۳۵ (با اندکی تغییر)

^۲ - همان، ص ۱۱۱

^۳ - حمید قاسمی، "مبانی گویندگی و گویندگی خبر"، ۱۳۸۳، ص ۱۱-۱۴

صدای انسان طی مراحل و نظام پیچیده‌ای با خروج هوا از ریه‌ها شکل می‌گیرد به همین دلیل که در عمل دم نمی‌توان سخن گفت. هوای بازدم از حنجره یا جعبه صدا عبور و با برخورد با تارهای صوتی، مرتعش و سپس با عبور از سه حفره گلو، دهان و بینی تقویت، طنین و حجم پیدا می‌کند و نهایتاً در برخورد با زبان، دندان‌ها، کام و لبها، حروف شنیده می‌شود. با ترکیب حروف، کلمه و با ترکیب کلمات، جمله‌ها شکل می‌گیرند. هوا به تارهای صوتی برخورد و با ارتعاش آنها صداهای خام اولیه‌ای تولید می‌کند و به بالاتر می‌فرستد. در مسیرهای بالاتر سه حفره حلق یا گلو، دهان و بینی با تغییرات شکل خود این صداهای خام را به انواع اصوات گفتاری تبدیل می‌کنند. اندازه، شکل و ویژگی‌های فردی این سه حوزه، در نوع صدای فرد تاثیر مستقیم دارد. در عین حال تارهای صوتی افراد مختلف مانند ناخن و مو، تفاوتی با یکدیگر دارند و به همین دلیل هم صداها با هم فرق می‌کنند.

آیا صدا را می‌توان بهبود داد؟ اکثر صداهای خوب رادیو و تلویزیون ساخته می‌شوند نه اینکه ذاتاً وجود داشته باشند. البته ویژگی ذاتی صدای خوب هم مهم است اما بیشتر گویندگان، مهارت‌های صوتی موثر را به وسیله تمرین یاد می‌گیرند. در واقع با یک سطح اولیه لازم یا حداقل‌هایی در داشتن اندام گفتاری سالم و صدایی مناسب به طور ذاتی می‌توان صدایی واضح، قوی و سخنرانی حرفه‌ای ساخت.

در صدا و سیما کیفیت صدا، یکی از نخستین چیزهاست که مردم با آن درباره گوینده قضاوت می‌کنند و در رادیو تقریباً مهمترین چیز است. صدای گوینده آن چیزی است که مخاطب می‌شنود. لذا فردیکه تن صدای متعادل دارد می‌تواند تا حد یک گوینده حرفه‌ای موفق برای رسانه و مخاطب پیش رود. منظور از صدای متعادل و صدای رضایت بخش ضرورتاً یک صدای عمیق، پرطنین و قوی نیست. بیل اسلاتر مربی برجسته صدا اشاره می‌کند که یک گوینده رسانه‌ای موفق با حداقل‌های مورد انتظار، یاد گرفته است که چگونه خوب صحبت کند و گفتار خود را خارج از لهجه خاص محلی با بیانی شمرده و قابل فهم ارائه کند. در واقع گویندگان و گزارشگران برجسته، گفتارشان را طی سالها با تلاش‌ها و تمرین‌های آگاهانه، تصفیه و پالایش کرده‌اند.^۱

عوامل موثر در شخصیت و صدای گوینده^۲

علتهایی وجود دارند که در شخصیت و صدای گوینده تأثیر می‌گذارند و گوینده باید این موارد را بشناسد تا بتواند در راه رسیدن به هدف خویش موفق شود که در صورت بی‌توجهی به آنها مخاطب را خسته و دلزده می‌کنند.

عوامل موثر در شخصیت و صدای گوینده

۱ - همان، ص ۲۴-۲۱

۲ - محمدحسن مسعودی، " بررسی تطبیقی شیوه‌های ارائه خبر در رادیو و تلویزیون"، بهار ۸۳، ص ۶۷

- اختلالات عصبی و روانی
- خستگی های روحی
- تقلید
- شناخت و جهان بینی، در عین دخالت ندادن عقاید فلسفی و سیاسی در کار گویندگی
- فروتنی به جای خودنمایی و افاده
- فصاحت و بلاغت و بلند صحبت کردن
- صدای مصنوعی
- دخالت گرفتاری ها و مشکلات زندگی فرد در گویندگی

بهداشت صوتی

شامل حذف موارد نادرست استفاده کردن از صدا، بهداشت غذایی، حفظ رطوبت حنجره، رعایت سلامت جسمانی و روحی و ... است که در ذیل به آنها اشاره می شود.

۱- حذف موارد استفاده نادرست از صدا:

۲- بهداشت مواد غذایی:

۳- **حفظ رطوبت کافی در حنجره:** رطوبت بالا در ناحیه حنجره بسیار مهم است. این رطوبت باعث می شود که دستگاه صوتی انسان نرم تر کار کند و کمتر آسیب ببیند. هر فرد به ویژه کسانی که به طور حرفه ای از صدای خود استفاده می کنند باید سعی کنند که آب مورد نیاز بدن خود را به طور متوسط حدود دو لیتر (۸ لیوان معمولی) در روز تامین نمایند. همچنین آب میوه، چند قطره آب لیمو و خمیر دندان های رطوبت ساز برای این هدف مفید هستند.

۴- سلامت جسمی و روحی:

با توجه به اینکه مهمترین عامل در گویندگی رادیو، صداست با استفاده از رعایت موارد ذکر شده درخصوص صدا، می توان راههای پیشرفت در گویندگی رادیو به ویژه گویندگی خبر را طی کرد. داشتن صدای خوب و تصویری دلنشین و استفاده مطلوب از آنها به مثابه برخورداری از نوعی سلامتی است که همواره باید مورد توجه و عنایت گویندگان قرار داشته باشد. یک انسان سالم با تمام ویژگی هایی که در مورد سلامت جسم و روح دارد در زمان معین و تاریخ مشخص به اصطلاح به چکاپ خود می پردازد و اگر از نوعی بیماری هر چند ساده و جزئی رنج می برد، زیر نظر پزشک قرار می گیرد و برای کسب سلامتی به دستوری که وی می دهد، می پردازد.

تصویر و صدا و هنر گویندگی هم نوعی سلامتی است که از دست دادن آن مبتلا شدن به نوعی بیماری است و گوینده باید هر از گاهی سلامت گویندگی خود را چک و تست کند و در صورت بیماری قسمتی از اجزای مختلف گویندگی خود، به اصلاح آنها بپردازد و مسئولان رادیو نیز باید به این مهم توجه کنند.^۱

دندان‌های سالم علاوه بر زیبایی صورت، در اجرای گویندگی نیز اثربخش است. گویندگان باید پیوسته از دندان‌های سالم برخوردار باشند چه بسا یک دندان شکسته یا مصنوعی آن هم دندان جلو به کلی از کیفیت کلامی گوینده می‌کاهد و اجازه نمی‌دهد گوینده به خوبی از عهده اجرا برآید.

شاید از نظر برخی افراد غیر مطلع چنین برداشت شود که گویندگی، خوانندگی نیست که نیاز به نفس زیاد داشته باشد. اما متخصصان فن بر این نکته تأکید دارند که گویندگان در هر رده و قشری که هستند باید از نفس قدرتمند و سالم برخوردار باشند. گویندگان هم مثل نوازندگان نی و فلوت و ساکسیفون و دیگر آلات موسیقی بادی که به نفس نیازمندند باید مراقب نفس خود باشند و همواره از تمرین‌های لازم استفاده کنند، کما اینکه هنر غواصان در نگهداری و ذخیره نفس در سینه‌شان است و گر نه تنها فرو رفتن در آب را هر کسی می‌تواند انجام دهد.

گویندگان باید نفس قدرتمند داشته باشند تا هم در برنامه‌های طولانی که مجبورند در تمامی طول برنامه مرتب از نفس کشیدن عادی محروم باشند و هم زمان‌هایی که مجبورند جملات طولانی را با یک نفس اجرا کنند موفق باشند و احساس خستگی در آنها ملاحظه نشود که نفس هم از ابزارهای ارزشمند گویندگی است.^۲

چه صدایی برای رادیو مناسب است؟^۳

آیا می‌دانید چرا به صدای یک مجری خاص علاقه دارید و چندان از صدای بعضی‌های دیگر خوشتان نمی‌آید؟ از دید یک کارشناس چه نکاتی به بهتر شدن صدا کمک می‌کند؟

"صدای چه کسی قشنگ است؟" معمولاً به "صدای چه کسی عمیق است؟" تعبیر می‌شود. خیلی از خانم‌ها حس می‌کنند که باید با صدای بم و فریبا صحبت کنند. اگر مدام این طوری صحبت کنید به صدای خود آسیب خواهید زد. شما صدا ندارید، از صدا استفاده می‌کنید. احتمالاً کارهایی که می‌توانید با صدایتان بکنید بسیار بیشتر از آن است که فکر می‌کنید، برای همین از آزمایش کردن نترسید. اجرای رادیویی انرژی زیادی از آدم می‌برد. راستش خیلی به این راهنمایی معروف که "تصور کنید دارید با یک نفر حرف می‌زنید"، علاقه ندارم. باعث می‌شود فکر کنید چون آن یک نفر حاضر است پس دیگر لازم نیست تلاش خاصی بکنید. صدایتان را گرم کنید. گلو باید تا جای ممکن راحت و شل باشد. موثرترین راه هم کشیدن نفس عمیق و زمزمه کردن است.^۴

"صدای خوب" قرار است که به گوش شنونده خوش بیاید. شکی نیست که خانم‌های مجری از طرف طرز فکر "هر چه بمتر بهتر" تحت فشار قرار دارند. خطر این رویه در این است که صدای شما ممکن است لحنی فریبنده و اغواگر به خود بگیرد که لزوماً برای خواندن خبر مناسب نیست!

من واقعاً عقیده دارم که مجری‌های خوب استعداد ذاتی دارند و مجری خوب به دنیا آمده‌اند. ولی بیشتر مردم اگر آموزش کافی ببینند، می‌توانند اهمیت موضوع را به لحن صدایشان هم منتقل کنند. در میکروفون فوت نکنید. تصور

۱ - رسول صفایی، "گویندگی رادیو و تلویزیون"، ۱۳۷۲، ۱۹۶-۱۹۵

۲ - همان، ص ۲۶

۳ - <http://www.bbc.co.uk/academy/persian/how-to/presentation/article/art20160822095901424>

۴ - کیب لی، بازیگر سابق و مربی و آموزش دهنده مجری‌های بی‌بی‌سی، آی‌تی‌ان

کنید دارید با کسی صحبت می‌کنید که کنار تان نشسته. صدایتان کافی است به همان بلندی باشد. طبیعی نفس بکشید " سر وقت و از راه دهان " تا صدایتان عصبی و هیجانی به نظر نرسد. حتی می‌توانید متن را نشانه‌گذاری کنید تا بدانید در کجا می‌توانید درنگ کنید و نفس بکشید.^۱

گوینده به عنوان ارتباط دهنده

گوینده هم به دانش ارتباطات و هم به شیوه کاربرد آن نیاز دارد. گوینده رادیو از ارتباط کلامی استفاده می‌کند. هر گوینده که بتواند از این الگوی ارتباطی، بهتر و مناسبتر استفاده کند، ارتباط موثرتر و موفق‌تری دارد و پیام با اثربخشی مطلوب‌تری منتقل خواهد شد.

در واقع یک ارتباط دهنده خوب، باید در انتقال پیام، تمامی موارد لغات کلیدی، وجوه پیام، حال و هوای پیام و هدف پیام را در برقراری ارتباط مورد توجه قرار دهد و از خواندن صرف پرهیز کند. یک ارتباط دهنده به معنای واقعی، نقشی برجسته‌تر از گوینده دارد، چرا که او می‌داند متن خبر چه طور باید خوانده شود و هدف نویسنده از آن چه بوده است. او از یک فرمول از پیش تعیین شده، پیروی نمی‌کند و برای هر متن و خبر از روش و حال و هوای خاص خودش استفاده می‌کند. لذا گویندگی مناسب، صرفاً با صدای خوب و مناسب نیست بلکه با این ویژگی‌هاست که گوینده می‌تواند نقش واقعی خود را در انتقال پیام ایفا نماید.

نکاتی برای بهبود ارتباط کلامی:

*معناشناسی (semantics)

*به کارگیری درست اصول زبانی یا استفاده صحیح از علم زبان شناسی: توجه به صرف^۲ که به بررسی تغییرات زبانی در محدوده واژه‌ها و نحو^۳ که به بررسی تغییرات زبانی در محدوده بیش از واژه‌ها می‌پردازد. در واقع با کمک دانش صرف، ساختار کلمات را طراحی و سازماندهی می‌کنیم و با نحو، چگونگی روابط کلمات و تعامل آنها در جمله، هر الگوی غلط، هر تداخل زبانی می‌تواند نشانه‌ای از فقر زبانی رسانه یا گویندگان آن قلمداد شود.^۴

تلفظ آواها و لغات: اینکه چه طور یک لغات ناآشنا تلفظ می‌شود، به کدهای توافقی و شناخته شده‌ای که براساس آن هر آوا یا حرفی، تلفظ می‌شود، بستگی دارد. چنین سیستمی به عنوان تلفظ آواها یا هجی صداها^۵ شناخته می‌شود.^۶

^۱ - الزیت موريسون: تهیه‌کننده سابق مستندهای تلویزیونی بی‌بی‌سی که حالا با بیشتر شبکه‌های خبری مهم بریتانیا همکاری می‌کند و صحبت کردن به لهجه‌های مختلف را به بازیگران آموزش می‌دهد.

^۲ - morphology

^۳ - syntax

^۵ - phonetic spelling

^۴ - حمید قاسمی، "مبانی گویندگی و گویندگی خبر"، ۱۳۸۳، ص ۱۹

^۶ - حمید قاسمی، "مبانی گویندگی و گویندگی خبر"، ۱۳۸۳، ص ۶۵

در بیشتر ایستگاههای رادیویی جهانی، گویندگان خبر^۲ در تهیه و تنظیم خبر نقش دارند. از جمله مزایای این روش این است که:

با نوشتن و تنظیم متن اخبار، با موضوع خبر و گزارش آشنا شده و درک و تسلط گوینده از خبری که می خواند، افزایش می یابد.

شرایطی فراهم می شود تا گوینده با منابع خبری ارتباط پیدا کند و این ارتباطات می تواند او را در تلفظ صحیح اسامی و واژه های دشوار یاری دهد.

خطاهای تایپ و سایر خطاهای اثرگذار در خواندن خبر، کاهش می یابد و شرایطی فراهم می شود تا گوینده فعالیت خبرنگاری هم انجام داده و در اخبار توفیق بیشتری پیدا نماید.

گویندگان الگوی زبان رایج کشور

گویندگان رادیو و تلویزیون باید به ظرایف و اطلاعات و دانش های زبانشناسی آشنا باشند و به لحاظ اینکه تنها ارائه هنر آنها از طریق زبان است باید زبان را خوب بشناسند. باید هرلفظی که به زبان جاری می کنند، خوب و بد و زشت و زیبایش را بشناسند.^۳

گویندگان رادیو و تلویزیون جدا از تن صدا، شیوه گویندگی و مهارت در هنر گویندگی، می توان گفت الگوی زبان رایج یک قوم هستند. بنابراین با زبان فارسی دری که با تغییرات و تکاملی که پشت سر گذاشته و امروز به شیوایی و زیبایی و استواری لازم به دست و زبان ما رسیده است، نباید کم لطفی و بی مهری و بی توجهی کرد. میلیون ها مردم فارسی زبان با گویش های مختلف و لهجه های گوناگون به زبان فارسی تکلم می کنند اما چشم و گوش به رادیو و تلویزیون دارند که اگر اشتباهی هم در زبان خود دارند از گوینده رادیو و تلویزیون الگو بگیرند و به اصلاح آن بپردازند. بی شک اگر گوینده خود سهواً یا عمدتاً به طور مکرر و بی توجه مسئولان زبان و ادب و فرهنگ جامعه و برنامه ریزان و کارگزاران رادیو به تخریب زبان و انحراف آن بپردازد آن وقت به قول حافظ «وای اگر از پس امروز بود فردایی...».^۴

گوینده در عین اینکه عهده دار اجرای برنامه است باید از زبان و ادب فارسی اطلاع کافی داشته باشد. شاید بتوان گفت که گوینده باید خود نویسنده ای ماهر باشد و هرگاه که در متن اشتباهی ملاحظه کرد، البته با نظر نویسنده یا تهیه کننده به رفع آن اشتباه اقدام کند.^۵

یک گوینده مجرب باید در گستره بی پایان زبان فارسی که هزاران واژه و استعاره و کلمه با شیرینی و شیوایی و صلابت و زیبایی خاص در آن یافت می شود غور کند و همواره با مطالعات و بررسی ها و تمرین های لازم هر روز از روز پیش کلامش جذاب تر، دلنشین تر و گیرنده تر باشد. طبیعی است که وقتی چند جمله به صورت کلیشه ای از زبان چند گوینده جاری شد، اهمیت و وقار مقام گویندگی دستخوش بی تفاوتی، بی مهری و بی توجهی از سوی شنوندگان خواهد شد و در این

۱ - همان، ص ۴۹-۵۰

۲ - Anchoring

۳ - رسول صفایی، "گویندگی رادیو و تلویزیون"، ۱۳۷۲، ص ۸۰

۴ - همان، ص ۸۷

۵ - همان، ص ۹۱

میان شخصیت خود گوینده در تیررس این بی‌مهری‌ها قرار خواهد گرفت.

گوینده خبر مکلف است در رشته زبان و ادبیات جامعه خود در هر کشوری و با هر زبانی که هستند سعی و ممارست کند. گویندگان ما باید ابتدا تحصیلات زبان و ادبیات فارسی داشته باشند و بعد در صورت داشتن علاقه در رشته‌های دیگر تفحص کنند.

«مطالعه دائم و جمع‌آوری اطلاعات گوناگون و تفحص و جستجو در فهم مطالب مختلف چه به گویندگی رادیو و تلویزیون مربوط باشد یا نباشد از وظایف واجب یک گوینده است. گوینده باید بیشترین وقت خود را در مطالعه بگذراند. به همراه داشتن فرهنگ لغت برای گویندگان بسیار با اهمیت است. تیپ‌زدن با اشتباه خواندن متفاوت است. ممکن است مخاطب تیپ گوینده را ببخشد ولی اشتباه خواندن او را به حساب بی‌سوادی او می‌گذارد. به محض شک بردن به لغت و واژه و لفظی که برای گوینده مسجل نیست ابتدا رجوع کردن به فرهنگ لغت، اگر فرهنگ لغت در دسترس نبود یا لغت مورد نظر در فرهنگ لغت موجود نبود، باید از کسانی که سابقه بیشتر و درک و دانش بیشتری دارند، سؤال شود.^۱

برخی مهارت‌های گوینده خبر

سرعت خواندن خبر: گوینده خبر باید در یک مجموعه خبری، با یک گام مناسب خبر بخواند. اگر خیلی سریع بخواند اجزاء مهم خبر، اهمیت خود را از دست می‌دهند و اگر آهسته بخواند انرژی لازم را منتقل نکرده و توجه مخاطب را از دست می‌دهد.

آهنگ صدا: مهمترین نکته در شکل بیان کل اخبار است. صدای آواز مانند کسالت‌آور است و ممکن است شنونده را به خواب بکشانند. آهنگ صدایتان را به نحو مطلوبی تغییر دهید طوری که از الگوهای تکراری نباشد.

زمان بندی داشتن: خبر با حجم از پیش تعیین شده در زمان خودش تمام شود.

زیر و بمی صدا: زیر و بم کردن صدا خارج از محدوده طبیعی و به شکل غیرواقعی، مانعی برای موفقیت یک گوینده است.

خواندن بدون غلط: هر از چند گاهی غلط خواندن اتفاق می‌افتد اما بی‌غلط خواندن، یکی از شاخصه‌های گوینده موفق است.

تلفظ مناسب: لغات و نام‌ها نباید با تلفظ اشتباه خوانده شود، حتی آنهایی که حداقل برای عده‌ای در جامعه شناخته شده‌اند.^۲

ویژگی‌ها و نکات مهم گویندگی خبر رادیو

گویندگی در عصر حاضر تنها در قیافه و صدای جذاب داشتن و تسلط بر خواندن خبر خلاصه نمی‌شود و مجموعه‌ای از مهارت‌ها و ارتباط کلامی و غیرکلامی را طلب می‌کند. آنچنان که در ارتباط چهره به چهره انتقال پیام به مخاطب، شرایط و ویژگی‌های کلامی و غیرکلامی خاص دارد، در ارتباط جمعی نیز این مهم برجستگی ویژه‌ای دارد و چنانچه گوینده در ایجاد ارتباط با مخاطبان موفق نباشد، برنامه خبری نیز با اقبال مخاطبان مواجه نخواهد شد.

^۱ - همان، ۱۵۸

^۲ - حمید قاسمی، "مبانی گویندگی و گویندگی خبر، ۱۳۸۳، ص ۶۶

گویندگی یک مهارت و فن است و گوینده نقش تعیین کننده‌ای در ارائه خبر و ایجاد ارتباط با مخاطب دارد. این حرفه به علت اینکه تمام تلاش و حاصل کار عوامل دست‌اندرکار خبر را به نوعی به مخاطب منتقل می‌کند، اهمیت به‌سزایی دارد و در حقیقت گوینده تجلی روح دسته جمعی کارکنان خبر و متبلور کننده حاصل کار آنها و ارائه دهنده برآیند کار دسته جمعی است.^۱

اگر مهارت‌ها و ارتباط کلامی و غیرکلامی گوینده در ایجاد ارتباط با مخاطب مؤثر نباشد، نه تنها حاصل کار دسته‌جمعی کارکنان خبر به‌هدر رفته است که سیستم خبررسانی و اطلاع‌رسانی کشور عقیم و ناموفق خواهد ماند و اهدافی که از این رهگذر برای سیستم خبررسانی پیش‌بینی شده است، تحقق نمی‌یابد.^۲

گویندگان سرمایه‌های پرارزش رادیو و تلویزیون هستند و به‌خصوص خود گویندگان باید برای حفظ این سرمایه که بیشتر صدایشان مورد نظر است نهایت سعی را به‌عمل آورند. گویندگانی که سرما خورده‌اند و با صدای ناهنجار و گرفته مقابل میکروفون و دوربین حاضر می‌شوند، اول ثابت می‌کنند که در حفظ این ارزش بی‌همانند، دریغ و کوتاهی کرده‌اند و دوم اینکه نشان می‌دهند به‌شنوندگان و بینندگان خود احترام نگذاشته‌اند و نهایت اینکه چون صدای گوینده مانند محبت و زیبایی و ایثار، گرانبها و ارزشمند است لذا صاحب این موهبت حق ندارد چنین نعمتی را ضایع کند.^۳

گوینده رادیو و تلویزیون باید تک‌تک واج‌های صدا را درست ادا کند. کلمات را به‌درستی بشناسد و جملات را آنچنان بر زبان براند که شنونده به‌حفظ درونی و لذتی مطلوب دست یابد. تنها گفتن و از حنجره صدا خارج کردن، هنر نیست. بسیاری از چرندگان و پرندگان هم صدا دارند و انسان از صدای بعضی از آنها محظوظ و مسرور می‌شود و گروهی همانند انسان حرف هم می‌زنند.^۴

گویندگان خبر، از جمله گویندگان خاص هستند که به‌جز در برنامه‌های خبر رادیو و تلویزیون در هیچ برنامه دیگری شرکت نخواهند کرد و این از سیاست‌های ویژه‌ای است که در تمام دنیا در مورد گویندگان اخبار اعمال می‌شود.

گوینده خبر فقط باید خبر بخواند. نه تنها نباید برنامه‌های مختلف اجرا کند، بلکه در خواندن خبرها هم باید فقط یک بخش خبری خاص را اجرا کند تا ارزش و مقام خود را حفظ کند. گوینده‌ای که امروز خبر می‌خواند، فردا آگهی تبلیغاتی، روز دیگر خبرهای ورزشی و بعد برنامه‌های علمی و ادبی و سیاسی اجرا کند، عاقبت به شوهای تفریحی می‌پردازد و اگر موقعیت مناسب بود، دست از سر اعلام برنامه و پا گذاشتن در برنامه کودکان و نوجوانان هم برنمی‌دارد، همه کاره بی‌کاره‌ای است که برای دلخوشی خود نام‌گوینده بر خود گذاشته است.^۵

بعضی گویندگان تصور می‌کنند هنگام خواندن اخبار باید باد در غبغب بیندازند تا برای خود هیبتی درست‌کنند و صدای مناسب برای اعلام رویدادهای مهم جهان از گلو خارج کنند.

بعضی هم درست نقطه مقابل این گروه‌ها یعنی هنگامی که به خواندن خبر مشغول می‌شوند، گویی سرکلاس هستند و پای تخته‌سیاه می‌خواهند انشاء بخوانند به‌این معنی که خود را تنها مسئول خواندن جمله‌ای می‌دانند که روی کاغذ نوشته شده و به‌هیچ وجه متوجه شرایط برنامه اخبار نیستند البته شرایط برنامه اخبار نیست که مطالب اخبار را با تفرعن و با صدای مصنوعی اجرا کنند بلکه به‌لحاظ جدی بودن برنامه و الزام داشتن به‌نشکستن کلمات و درست و موقر خواندن آن، باید صدای گوینده، سواد گوینده (سواد گویندگی)، اطلاعات علمی و فنی گوینده با اخبار مورد نظر همسان و هماهنگی داشته باشد.

۱ - محمدحسن مسعودی، " بررسی تطبیقی شیوه‌های ارائه‌خبر در رادیو و تلویزیون"، بهار ۸۳، ص ۵۴

۲ - حجت‌الله عباسی، "اصول کاربردی خبرنگاری و خبررسانی در رادیو و تلویزیون"، ۱۳۸۰، ص ۱۱۸

۳ - رسول صفایی، "گویندگی رادیو و تلویزیون"، ۱۳۷۲، ص ۲۱

۴ - همان، ص ۷۹

۵ - همان، ص ۳۹

بعضی گویندگان به جای خواندن خبر، گویی به‌راستی شعار می‌دهند. در حالی که گویندگان برنامه‌های رادیو در هر شرایطی که باشند هنگام اجرای برنامه‌ها و به‌خصوص اخبار، نباید هیچ عکس‌العمل خاصی از خود نشان بدهند، گوینده خبر مسئول است خبر تهیه شده را به‌بهترین نحو ممکن به‌آگاهی شنوندگان برساند.

برای خواندن خبری، دو آتشه عمل کردن، و برای خواندن خبری دیگر لبخند استهزاء بر لب داشتن و برای خبری دیگر متأثر شدن، با موازین حیثیت شغلی گویندگان مغایر است.

شناخت شخصیت‌های مملکتی و جهانی به‌وسیله گویندگان خبر رادیو و تلویزیون و تلفظ صحیح و بدون لکنت زبان یا اشتباه اسم آنان، ضروری است.

گویندگان خبر باید با زبان بین‌المللی یعنی انگلیسی، آشنایی و آگاهی لازم داشته باشند چرا که زبان دوم پیوسته در کار خبرگیری، خبر خوانی و خبررسانی مورد استفاده قرار می‌گیرد.^۱

گویندگان خبر بایستی تا حدودی شیوه اجرای رسمی داشته باشند و میران حضور انسانی در خبر فقط تا اندازه‌ای باشد که خواندن خبر را پر معنی‌تر و گویا و جذاب جلوه دهد، اما نه تا حدی که ما بیشتر از خبر متوجه گوینده خبر شویم. به همین جهت هنگامی که گوینده خبر در صدا و لحن خود تغییر ایجاد می‌کند، این عمل او باید دلیلی داشته باشد. مثلاً می‌خواهد عناوین خبر را بخواند و یا خبر را از منظر دیگری مطرح کند، یا از خبری به‌خبر دیگر برود و یا بخواهد توجه شنونده را به‌گزارش یک خبرنگار جلب کند.^۲

گوینده باید تمامی علامات و نشانه‌های قراردادی که بین گوینده و تهیه‌کننده یا کارگردان یا اپراتور صدا وجود دارد و رد و بدل می‌شود و با کار تمامی اعضای گروه تا حد تخصص، آشنایی داشته باشد.

گوینده فقط حرف نمی‌زند، بلکه در عین حال که مشغول اجرای برنامه است با حواس دیگرش، دیگر مسائل اطراف خود را زیر نظر دارد و پیوسته در کوران و در جریان کار قرار دارد.

گوینده‌ای که به‌جز حرفه گویندگی که وظیفه اصلی اوست به‌تخصص‌های مختلفی که در رابطه با شغل اوست، آشنا باشد و همفکری و همکاری لازم را با گروه خبری داشته باشد، بی‌تردید موفق‌تر و کارآمدتر است و نه‌تنها مورد علاقه همکاران و دست‌اندرکاران برنامه‌هاست بلکه به‌لحاظ توفیقی که در تهیه برنامه‌های خبری بهتر حاصل می‌کند مورد توجه و قبول شنوندگان نیز قرار خواهد گرفت.^۳

گویندگان رادیو چه در استودیو مشغول اجرای برنامه باشند و چه خارج از استودیو، با یک سری لوازم و اشیاء سروکار دارند که این اشیاء و لوازم مورد استفاده دیگر دست‌اندرکاران تولید است و البته مستقیماً مسئولیت آنها به‌عهده گوینده نیست. ولی گوینده باید نه تنها با این وسایل و ابزار آشنایی کامل داشته باشد بلکه در مورد استفاده از آنها متبحر باشد.

وسایلی مانند میکروفن، میز صدا، دستگاه‌های ضبط و علامات مخصوص که انحصاراً مورد استفاده مستقیم گویندگان نیست اما او با آنها سروکار و ارتباط نزدیک دارد. گوینده باید انواع میکروفن را بشناسد و کاربرد هر کدام و چگونگی استفاده از آن را بداند. گوینده باید هنگام اجرای خبر فاصله دهان خود و میکروفن را با توجه به‌تن صدایش حفظ کند. و بداند که در چه شرایطی، باید تا چه اندازه از میکروفن دور باشد و یا به میکروفن نزدیک شود.^۴

شنونده رادیو فقط صدا برایش مهم است و او فقط صدا را می‌شنود و تصویر ثابتی را از گوینده در ذهن خود ترسیم می‌کند. صدا برداری خوب در رادیو، در القاء مطلب توسط گوینده به مخاطب، بسیار مفید و مهم است.

«اطلاعات تخصصی گویندگان ضمن آنکه در کلاس‌های ویژه ممکن است به‌آنان تدریس شود بیشتر در حین انجام کار و اجرای برنامه‌ها به‌دست می‌آید. گوینده باید بر خود واجب بداند که از هر نوشته، از هر همکار، از هر برنامه، از هر نویسنده

۱ - همان، ص ۱۱۰-۱۰۸

۲ - اندرو کرایسل، مترجم معصومه عصام، "درک رادیو"، ۱۳۸۱، ص ۱۶۳

۳ - رسول صفایی، "گویندگی رادیو و تلویزیون"، ۱۳۷۲، ص ۹۱

۴ - همان، ص ۹۰-۸۹

و گوینده‌ای چیزی نو بیاموزد. چه‌بسا گوینده‌ای پس از سال‌ها خدمت و فعالیت و کار و تلاش شبانه‌روزی هنوز به‌مسائلی برمی‌خورد که می‌گوید ای‌کاش زودتر به‌آن پی‌برده بودم.^۱

توصیه شده‌است گویندگان همواره تمرین کنند، تمرین‌های خسته‌کننده‌ای که نتیجه‌ای شیرین و دلچسب و لذت بخش به‌همراه دارد. گوینده باید تمرین‌های گویندگی را به‌فراموشی نسپارد و کلیشه‌ای صحبت نکند. پیوسته در تکاپوی یافتن و کسب تجربه و مهارت‌های افزون‌تر باشد و گمان نبرد که گویندگی، دست یافتن به میکروفن رادیو است.^۲

گوینده خلاق

یک زمانی رادیو کلاس ادبیات زبان فارسی بود و نخستین گویندگان رادیو استادان مسلم و چهره‌های نامور ادبیات معاصر فارسی بودند. امروزه همچنان گزارشگران، خبرنگاران و گویندگان رادیو باید برای استفاده از "زبان درست ولی امروزی‌تر و نزدیک‌تر به گفتار روزمره مردم" تلاش کنند. قرار نیست که مقاله شفاهی برای مردم پخش کنیم یا کلمات قلمبه و سلمبه تحویل مردم بدهیم بهتر است که تا آنجایی که می‌توانیم جملات را ساده کنیم و با مردم به‌طور روزمره صحبت کنیم.

لحن گوینده هنگام گویندگی برنامه‌های مختلف خبری فرق می‌کند اگر شما گوینده برنامه بامدادی خبر هستید وظیفه شما در اجرای برنامه با لحن گوینده برنامه شبانه‌گاهی یا شامگاهی تفاوت دارد. صبح‌ها مردم تازه از خواب بیدار شده‌اند ممکن است همچنان در رختخواب باشند و به منظور شنیدن صدای شما، پیچ رادیو یا موبایلشان را روشن کنند. ممکن است که به پادکست^۳ برنامه‌های شما (برنامه ضبط شده اینترنتی شما) دیرتر مثلاً هنگامی که از منزل به سرکار می‌روند گوش کنند، خوب است که آنها را برای یک روز، یعنی ۱۰ یا دوازده ساعتی که قرار است بیرون از منزل باشند آماده کنید. انرژی داشته باشید، لحن درستی را استفاده کنید، فکر کنید که اول صبح است و دوست خودتان را از خواب بیدار می‌کنید و می‌خواهید او را روانه یک روز خوب بکنید، سرشار از انرژی و مطلع از اتفاقاتی که در طول چند ساعت گذشته افتاده یا قرار است در طول روز اتفاق بیفتد.

برعکس وقتی یک برنامه شبانه‌گاهی را اجرا می‌کنید باید تصور کنید که شنونده شما یک روز کامل را پشت سر گذاشته و تا لحظاتی دیگر ممکن است به خواب برود، چه کار می‌کنید وقتی که دوست خود را از روزی که گذشت مطلع می‌کنید؟ و می‌خواهید او را روانه چند ساعتی استراحت بکنید؟ درست همان شیوه را در هنگام اجرای برنامه رادیویی خود داشته باشید.

سرخپ یا پیشانی یا منوی برنامه یکی از مهمترین بخش‌های مجله خبری شماست. همان‌طور که در منوی رستوران از بهترین تصاویری استفاده می‌کنند که از غذاهای آن منو گرفته شده، شما هم دقیقاً باید بهترین بخش‌های برنامه خبری را در منوی برنامه یا در ابتدای برنامه خبری آگهی کنید. خوب است که چندین صدا یا کلیپ را هم استفاده کنید و هنگام نوشتن جملات آنها را طوری بنویسید که شنونده وادار و مجاب شود شما را تا انتهای خبر همراهی و گوش بکند و ببیند شما در برنامه چه دارید.

گویندگان رادیو برای اینکه به خاطر بسپارند که لحن صدایشان را کجا باید پررنگ تر و بالا و پایین بکنند هنگام نوشتن متن برنامه آن نقاط را با ممیزهایی جدا می‌کنند اینگونه است که به خاطر می‌سپارند که باید آن کلمات را هنگام پخش زنده برنامه طوری دیگری تلفظ و یا پررنگ تر بیان کنند.^۴

۱ - همان، ص ۱۸

۲ - همان، ص ۴۳-۴۴

۳ - Podcast

۴ - علی همدانی، گوینده رادیو بی‌بی‌سی فارسی

سایر نکات کاربردی برای گویندگان

تجزیه و تحلیل صدای خود و دیگران: یکی از راهها برای حفظ روند پیشرفت در کار گویندگی خبر رادیو، مقایسه است. تجزیه و تحلیل نقاط ضعف و قوت دیگران، به طور معناداری به پیشرفت شما کمک می‌کند. گوش کردن به صدای خود بسیار مهم است. دوستان و همکاران با تجربه و حتی برخی شنوندگان، می‌توانند بازخوردهای خوبی به شما بدهند. **آشنایی با نوشتن کنداکتور:** کنداکتور در واقع همان فهرست اخبار با مشخصات شماره، موضوع، زمان و بعضاً جمله پایان است. فرمت یا قالب خبر که شامل فهرست و ترتیب پخش خبرها ممکن است در شبکه‌های مختلف تفاوت‌هایی داشته باشد. اما برای نوشتن کنداکتور در نهایت سردبیر یا مدیر خبر تصمیم‌گیری می‌کند. در مجموع مدیر خبر در نوشتن کنداکتور عواملی مثل سیاست‌های سازمان، میزان اهمیت خبر، علاقه‌مندی بینندگان و به موقع بودن خبر و ... را مد نظر قرار می‌دهد.

استفاده از گوشی در داخل استودیو: استفاده از گوشی در داخل استودیو گوینده را در دریافت دستورات اتاق فرمان و ارتباط با گزارشگر یا میهمانان یاری می‌دهد.

آشنایی با علامت‌های قراردادی فرمان به گوینده: سردبیر یا تهیه‌کننده‌ای که می‌خواهد فرمانی را سریع از اتاق فرمان به گوینده اعلام کند از علائم استفاده می‌کند.^۱

بین گوینده‌ای که در استودیوی خبر رادیو یا تلویزیون مشغول اجرای برنامه است و اعضای مختلف گروه خبر در اتاق فرمان و حتی داخل استودیو علائمی رد و بدل می‌شود که به مثابه دادن فرمان یا اعلام انجام موضوع خاصی است. گویندگان خبر در رادیو باید به این علائم قراردادی توجه ویژه‌ای داشته باشند.

^۱ - حمید قاسمی، "مبانی گویندگی و گویندگی خبر، ۱۳۸۳، ص ۶۷-۶۶